

nytt och gammalt i vällingby centrum

Nytt och gammalt förenas i Vällingby centrum på ett sätt som gör att de berikar varandra och skapar nya spännande möten och vyer. T.v. en del av Wingårds modehus Kfem, t.h. sidofasaden till de nya butikslängorna vid Årevägen och i fonden ett av de ursprungliga bostadshusen intill centrum. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Några år har gått sedan beslutet fattades att Vällingby centrum skulle förnyas – och samtidigt bevaras. Det projekt som startades av fastighetsägaren Svenska Bostäder innebar att Vällingby centrum skulle behålla sin karaktär, att bebyggelsen från 50- och 60-talet skulle renoveras och att nya kvarter skulle tillkomma. När nu i stort sett allt är klart kan vi se resultatet på plats. Hur väl stämmer det nya Vällingby centrum med förhoppningarna?

Artikelförfattare: Britt Wisth

Vällingbyorg. Biografen Fontänen rymmer idag, förutom den ursprungliga stora biosalongen, även nya småsalonger under plattan, där det skapats en modern och spännande biomiljö. Bortom kulturhuset Trappan skymtar Tomaskyrkans röda tegelvägg. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Att restaurera byggnader från 1950-talet är förenat med svårigheter. Främst eftersom det handlar om i stort sett moderna material, t.ex. eternit, aluminium och stål, men som då tillverkades med annorlunda proportioner, ytfinish och detaljer än de material som finns idag. Allt var inte i originalskick när renoveringsarbetet började 2004. Det var inte helt säkert att det som var möjligt att åstadkomma idag, skulle bli bra nog; tillräckligt likt det verkliga 50-talet. Från Stadsmuseets sida fanns ändå en övertygelse om att restaureringen skulle lyckas. En fristående antikvariskt

sakkunnig byggnadsantikvarie följde hela tiden det dagliga arbetet.

En förhoppning som har genomstrukturerat planeringen var att den nya arkitekturen skulle bli lika modern, alltså typisk för vår tid, som Vällingby var på sin tid, och samtidigt kännetecknas av samma höga kvalitet som 50-talets Vällingby.

Autentiskt 1950-tal

Vällingby centrum är fortfarande autentiskt 50-tal, med de faktiska byggnader, material och torgytor som ursprungligen byggdes. Centrumanläggningens grundläggande karaktär skapas av Markelius planmönster, med de typ-

iska gångstråken och butiks kvarteren.

I den yttre miljön är markbeläggningens cirkelmönster fortfarande ett kännetecken med stort reklamvärde; visar man en del av stenläggningen på en bild vet alla genast att det handlar om Vällingby. Även belysningsarmaturer och fontäner är sig lika. Allt har blivit renoverat eller omlagt med nya tätskikt för att hålla länge än.

Byggnader i originalskick finns också kvar. Den mäktiga S:t Tomaskyrkan av Peter Celsing och Västerorts kyrkan av Carl Nyrén är båda oförändrade. Biografen Fontänen (hus M på orienteringskartan s. 29), ritad av

Vällingbygången mellan hus K och I, med den lägre delen av Svenska Bostäders kontorshus till vänster. Vy mot »Blå huset«. De strutformade lamporna är nytillverkade efter den ursprungliga modellen. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

har ursprunglig form – endast mindre ändringar har skett. De båda »kopparhusen« (E och F), ritade av Sverker Feuk och uppförda på 1960-talet, är också mycket välbevarade. De följer planmönstret men har sin egen karaktär med raka skärmtak och kopparklädda fasader.

Restaurerat

Eftersom fem årtiondens vardagliga underhåll av fönster, dörrar och belysning medfört att många av 50-talets typiska detaljer försvunnit, har flera av byggnaderna genomgått en verklig restaurering. Många former och kulörer fanns kvar under senare lager, t.ex. skärmtakens spensliga konstruktion. De strutformade armaturerna under taken

»I den yttre miljön är markbeläggningens cirkelmönster fortfarande ett kännetecken med stort reklamvärde; visar man en del av stenläggningen på en bild vet alla genast att det handlar om Vällingby.«

Backström & Reinius, är också i stort sett ursprunglig, med bl.a. den gamla glasmosaiken, neonskylten, dörrpartierna, skyltskåp och bevarad fast inredning och dekor. Viss anpassning för att underlätta tillgängligheten har dock gjorts och en anslutning till de nya salongerna under mark har tillkommit. Ridån har dessutom nytillverkats.

Biblioteket (R) och fritidsgården (S)

Vällingbygången, sent 50-tal. Nutidens skyltning känns inte lika fantasifull som då. Foto: okänd, SSM.

Ett återställt parti med skyltfönster och butiksentréer omramat av glasmosaik. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

hade rivits och ersatts av runda glober, men strutarna har nu nyproducerats. De ursprungliga ritningarna finns kvar och användes som underlag för tillverkningen. Skärmtaken har också återfått sin ljusblå färg på hus H och I. På dessa båda byggnader har också mosaiken mellan skyltfönstren återställt och på ett par ställen har skärmtak rivits för att markera nya entréer. Skyltfönstrens aluminiumbågar har återfått en profilering och eloxering som ligger nära originalet. På hus H hade taket belamrats med ett oordnat virrvarr av ventilationsaggregat. Taket har nu fått en ny och samlad form, som visserligen inte liknar den ursprungliga, men som döljer det mesta av ventilationskanalerna.

Blå huset (P) och Pallashuset (O),

»Blå huset« har stora ventilationshuvor på taket och har fått ett modernt skärmtak ovanför butiks-fönstren. Ändå känns byggnadens 50-talskaraktär tydlig. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

också ritade av Backström & Reinius, har i stort sin ursprungliga form. På Blå huset, som ursprungligen inte hade skärmtak, har man nu i enlighet med butiksverksamhetens önskemål, byggt skärmtak som har fått moderna former. Detta för att inte förväxlas med de ursprungliga. Det gamla polishuset från 1960-talet, hus N, har ändrat funktion varvid lägenheterna har fått balkonger och butiksvåningen ett modernt skärmtak.

Tunnelbanehuset (G), ritat av Magnus Ahlgren, var först ut med att redan på 1990-talet få fasaderna restaurerade. Den korrugerade eterniten byttes till asbestfri fibercement med samma utseende. I övrigt är exteriören autentisk och skyltfönstren har delvis återställts. Huset har fått en ny utgång till busstorget och vissa väggar invändigt har efter en lång juridisk tvist fått ljus väggbeklädnad, i stället för

väggkaker i svart och blått som är det typiska för denna byggnad.

Kulturhuset »Trappan« (L) har ännu inte åtgärdats. Byggnaden är till största delen i originalutförande, förutom att fasadernas glas och aluminiumpartier skulle behöva återställas till ursprunglig form och indelning. De hade från början mer glas och mindre plåt.

Helt nya delar

Självklart är modevaruhuset Kfem, ritat av Gert Wingård, den byggnad som väcker störst nyfikenhet. Den ljusa

kuben med det fräckt framspringande röda taket dominerar helt för den som kommer Årevägen upp från rondellen. Byggnaden skapar med sin speglade fasad många nya och oväntade upplevelser i stadsbilden, inte minst i hörnet vid Ångermannagatan, där flera vinklar av den moderna glasarkitekturen bildar ett spännande blickfång. Interiören bjuder på en sofistikerad shoppingmiljö med generösa ytor och en vänlig öppenhet. Här finns mycket ljus, flera rulltrappor och en behagfullt rundad trappa.

Öster om Årevägen, tidigare Vällingbyvägen, finns butiker med något skrym-

mande varor, såsom bl.a. möbler och kylskåp, i en ny låg byggnad (Q) som ramar in ett av parkeringshusen. Förbindelseväg till övriga centrum finns inomhus i en konstnärligt påkostad miljö.

Utmed Ångermannagatan har man också skapat en helt ny miljö med bostadshus (A) med butiksvåning på gatans norra sida och utbyggda butiker längs kopparhusets baksida. Under gatan och bostadshuset finns det nya stora parkeringshuset. Här låg den enda byggnad som rivits, nämligen ett parkeringshus från 1960-talet. Ändå knyts gatubilden visuellt ihop med den äldre miljön

Ibland uppstår intressanta möten helt oväntat och oplanerat. I den moderna miljön vid Årevägen med Kfem t.v. och butikerna ovan garaget t.h. har veteranbilsägaren valt att visa upp sitt stilfulla ekipage, en Cadillac Deville cab från 1967. Dessutom råkar inredningsbutiken under Vällingbyskylten heta just Folkhemmet. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

i båda ändar genom Västerorts kyrkan i öster och HSB:s höga punkthus i väster. Hus D har fått inriktning på livsmedel med saluhallskaraktär och delvis ett nytt fasadparti.

Ytterligare ett nytillskott i den gamla centrummiljön är det »högt flygande taket« över Pajalagatan. Taket är ett resultat av en tävling och är till för att tillmötesgå de mycket tydliga önskemål som bl.a. kom från Centrumutveckling, firman som svarade för sammansättningen av butiker och köpenskap, om att så långt möjligt skapa inomhusmiljöer. Takets effekt kan upplevas på många sätt. I solljus ritar det ett mörkt galler

mot himlen och kastar tunga skuggor mot kopparhusets fasad.

Det nya Vällingby

Det främsta syftet med förnyelsen var att skapa nytt kommersiellt liv och lång hållbarhet i centrumfunktionerna, samtidigt som den riksintressanta kulturmiljön skulle bevaras.

I min egenskap av medverkande genom många år av planering och byggande, och utifrån kulturhistorisk synvinkel, gör jag bedömningen att projektet lyckades bra med att förena det gamla med hög kvalitet i det nya. På en promenad från tunnelbanan bort mot

modevaruhuset kan man njuta av de många 50-talsdetaljerna och glädjas över att Vällingehuset åter används som restaurang. Samtidigt skymtar Kfems röda tak lockande i bakgrunden. Först på nära håll ser man husets storlek och form och den nya butiksmiljön vid Årevägen.

Vällingby centrum's unika 50-talsmiljö finns kvar. Centrumfunktionen har utvecklats och ny spännande arkitektur har skapats. Jag vill uppmana alla stockholmare att åka ut och titta, handla, meditera en stund i kyrkan, äta något gott eller gå på bio. Här finns allt man behöver från vaggan till graven. En verklig, levande ABC-stad!

I hörnet av Årevägen och Ångermannagatan finns en av portalerna in mot centrum där de speglade fasaderna skapar denna intrikata fixeringsbild. Kfem t.v. med dess friliggande »annex« t.h. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Interiören i modevaruhuset Kfem präglas av ljus, rymd och kraftfull formgivning. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Från parkeringshuset vid Årevägen kan man gå inomhus till Kfem i en miljö där materialen i väggar och golv samspelar med konstnärlig utsmyckning. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Ovan: Det nya bostadshuset vid Ångermannagatan med butiker i bottenvåningen. T.v. syns HSB:s höga bostadshus från 50-talet. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Nedan: Det »högt flygande taket« över Pajalagången skapar ett skydd mot regn och snö och gör ingen fysisk åverkan på de befintliga byggnadernas karaktäristiska delar. T.v. »kopparhusen« från 60-talet och t.h. 1950-talets butikshus (H). Takets egenskaper i övrigt väcker ofta diskussion. En oförutsedd effekt är de kraftiga skuggor som gallerverket skapar vid solsken. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Ovan: Vällingehus t.v. Denna vy hör till de mest uppskattade i Vällingby. Här kan man se både torgytans cirkelmönster, lyktgloberna formgivna av Erik Glemme, den typiska arkitekturen, det stolta svängande V:et på Svenska Bostäders kontorshus och, längst bort, det lockande röda taket till det nya modevaruhuset. Foto: Göran Fredriksson, SSM, 2008.

Nedan: Orienteringskarta över Vällingby centrum idag. Svenska Bostäder.

